



EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS  
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ЧЕТВЕРТА СЕКЦІЯ

**СПРАВА “ЛАЗОРІВА ПРОТИ УКРАЇНИ”**

*(Заява № 6878/14)*

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

17 квітня 2018

**ОСТАТОЧНЕ**

**17/07/2018**

*Це рішення набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44  
Конвенції. Воно може підлягати редакційним виправленням.*

### **У справі “Лазоріва проти України”**

Європейський суд з прав людини (четверта секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

Вінсент А. Де Гаetano (Vincent A. De Gaetano), *Голова*,  
Ганна Юдківська (Ganna Yudkivska),  
Пауло Пінто де Альбукерке (Paulo Pinto de Albuquerque),  
Егідіус Куріс (Egidijus Kūris),  
Юлія Моток (Iulia Motoc),  
Карло Ранцоні (Carlo Ranzoni),  
Петер Пацолай (Péter Paczolay), *судді*,

та Маріалена Цірлі (Marialena Tsirli), секретар секції,  
засідаючи за зачиненими дверима 6 березня 2018 року,  
постановив таке рішення, яке було ухвалене того самого дня:

### **ПРОЦЕДУРА**

1. Справу розпочато за заявою (№ 6878/14), яку 16 грудня 2013 року подала до Суду проти України на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) громадянка Російської Федерації пані Наталія Олегівна Лазоріва (далі – заявниця).

2. Заявницю представляв пан Б. Фокій, адвокат, що практикує у м. Чернівці. Уряд України (далі – Уряд) представляв його Уповноважений, на останніх етапах провадження – пан І. Ліщина з Міністерства юстиції.

3. Заявниця переважно скаржилась за пунктом 1 статті 6 Конвенції на те, що вона не мала доступу до провадження щодо усиновлення її племінника і що оскаржуване усиновлення порушило її права, передбачені статтею 8.

4. 14 жовтня 2015 року заяву було комуніковано Уряду. Уряд та заявниця подали свої зауваження щодо заяви.

5. Письмові зауваження також надійшли від Уряду Російської Федерації, який скористався своїм правом вступити у провадження в якості третьої сторони згідно пункту 1 статті 36 Конвенції та правила 44 Регламенту Суду.

## ФАКТИ

### I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

#### **A. Обставини, які передували справі**

6. Заявниця народилась у 1966 році в м. Чернівці, Україна. У 1984 році вона переїхала до м. Магадан в Російській Федерації (яке знаходиться в 12 000 кілометрів від м. Чернівці), де вона отримала вищу педагогічну освіту та працювала шкільним вчителем більше двадцяти років.

7. Сестра заявниці К.Т.О., громадянка Російської Федерації, також проживала в м. Магадан певний період часу. У лютому 1993 року К.Т.О. народила дівчинку К.Л.С., яка також є громадянкою Російської Федерації. У грудні 1993 р. К.Т.О. разом з К.Л.С. переїхали до м. Чернівці, де жили її батьки (бабуся та дідусь К.Л.С.). В подальшому близько десяти років К.Л.С. виховували бабуся і дідусь.

8. У 2004 році батьки заявниці та К.Л.С. переїхали до м. Людиново Калузької області в Росії (яке знаходиться приблизно в 1100 км від м. Чернівці та близько 11 000 км від м. Магадан). У серпні 2007 року К.Л.С. переїхала до м. Магадан і з того часу жила разом із заявницею у її квартирі.

9. Рішенням від 29 грудня 2007 року мер м. Магадан призначив заявницю опікуном К.Л.С. на підставі того, що батьки дитини не піклувались про неї.

10. 20 лютого 2009 року Магадський міський суд задовольнив позов заявниці та позбавив батьків К.Л.С. їхніх батьківських прав щодо дитини на підставі того, що вони не піклувались про неї протягом більше п'ятнадцяти років. Рішення не оскаржувалось і 11 березня 2009 року воно набрало законної сили. Інформація про те, чи були батьки К.Л.С. поінформовані про це рішення, Суду надано не було.

#### **B. Спроби заявниці стати опікуном (особою, яка опікується дітьми молодше чотирнадцяти років) другої дитини її сестри**

11. У березні 2007 року К.Т.О. народила хлопчика К.О.С., щодо громадянства якого сторони не дійшли згоди. Відповідно до наданих заявницею матеріалів К.Т.О., яка сама виховувала дитину, не

піклувалась про неї. У зв'язку з цим у листопаді 2008 року Шевченківський районний суд м. Чернівці (далі - Шевченківський суд) постановив рішення про поміщення дитини до дитячого будинку (заклад для дітей-сиріт). У березні 2010 року той самий суд постановив повернути дитину матері. У подальшому К.О.С. поміщався до закладу для дітей-сиріт ще чотири рази.

12. Заявниця стверджує, що вона та її батьки відвідували К.О.С. в м. Чернівці кілька разів та підтримували "близький сімейний зв'язок" з ним. Зокрема, вона посилалась на візити батьків у квітні 2010 року та травні 2012 року та її візит у серпні 2010 року. Згідно з копією недатованого листа від К.Т.О. заявниця відвідувала її та К.О.С. у м. Чернівці у період з 2010 по 2012 роки (конкретних дат не зазначено) і відправляла їм пакунки з їжею та одягом.

13. У березні 2012 року К.О.С. було поміщено до дитячого будинку, оскільки його мати залишила його на самоті в своїй квартирі понад двадцять чотири години.

14. 5 липня 2012 року Шевченківський суд позбавив К.Т.О. її батьківських прав щодо К.О.С., постановивши, що вона не піклувалась про нього і не брала участі у його вихованні. Рішення не оскаржувалось і 15 липня 2012 року воно набрало законної сили. Інформація про те, чи були батьки К.О.С. поінформовані про це рішення, Суду надано не було.

15. 27 липня 2012 року К.О.С. було поставлено на облік дітей, позбавлених батьківського піклування, які можуть бути усиновлені. 14 серпня 2012 року виконавчий комітет Чернівецької міської ради дав К.О.С. офіційний статус дитини, позбавленої батьківського піклування.

16. Тим часом, у невизначену дату в липні 2012 року К.Л.С. відвідала м. Чернівці для зустрічі з К.О.С. Вона виявила, що він був поміщений в заклад для дітей-сиріт і, відповідно, повідомила заявницю. Заявниця вирішила стати опікуном (особа, яка опікується дітьми молодше чотирнадцяти років) племінника. Вона повідомила органи опіки та піклування м. Магадан про своє бажання стати опікуном і почала збирати документи та сертифікати для подання офіційної заяви. Зокрема, 22 серпня 2012 року її квартира була проінспектована представниками служби громадської охорони здоров'я м. Магадан, які встановили, що квартира має належні гігієнічні та санітарні умови для проживання К.О.С. в сім'ї заявниці.

17. У серпні та вересні 2012 року заявниця здійснила низку телефонних дзвінків до служби у справах дітей м. Чернівці та закладу для дітей-сиріт з проханням взяти до уваги, що вона хоче стати опікуном К.О.С. і що вона готує необхідні документи для подання офіційної заяви.

18. На прохання заявниці орган опіки та піклування м. Магадан надіслав лист до служби у справах дітей м. Чернівці про те, що вона бажає стати опікуном К.О.С. і що вона виконала свої обов'язки опікуна К.Л.С. Органи опіки та піклування м. Магадан також звернулись до служби у справах дітей м. Чернівці з проханням не розглядати інших кандидатів на роль опікуна К.О.С.

19. Листом від 17 вересня 2012 року служба у справах дітей м. Чернівці поінформувала орган опіки та піклування м. Магадан про те, що вона отримала інформацію про бажання заявниці стати опікуном К.О.С. 4 вересня 2012 року. Служба у справах дітей м. Чернівці додатково повідомила орган опіки та опіки м. Магадан про те, що: пара, яка бажає усиновити К.О.С., отримала дозвіл на встановлення з ним контакту до цієї дати і вже направила всі необхідні документи для його усиновлення (див. нижче пункти 22-23); буде надано висновок на користь такого усиновлення; на підставі такого висновку пара подаватиме заяву про усиновлення до Першотравневого районного суду м. Чернівці (далі - Першотравневий суд). Нарешті, служба у справах дітей м. Чернівці зазначила, що заявниця має право подати заяву про призначення опікунства до цього ж суду, і порадила їй це зробити "якомога швидше".

20. 10 жовтня 2012 року орган опіки та піклування м. Магадан видав висновок про те, що з урахуванням її особистої ситуації та якостей заявниці може стати опікуном або піклувальником.

21. 22 жовтня 2012 року заявниця поїхала до м. Чернівці здебільшого для ініціювання провадження щодо отримання опікунства над К.О.С. та зустрітись з ним. Зрештою, цього не сталось, оскільки він був усиновлений С.С.В. і С.О.В. до її приїзду в Україну (див. нижче пункт 26), а українські державні органи відмовились допомогти їй зустрітись з К.О.С.

### **С. Усиновлення К.О.С.**

22. 30 серпня 2012 року подружній парі С.С.В. і С.О.В., які були в списку осіб, які бажають усиновити дитину, було дозволено зустрітись з К.О.С. в закладі для дітей-сиріт.

23. 6 вересня 2012 року вони поінформували службу у справах дітей м. Чернівці про те, що вони бажають усиновити К.О.С. і попросили видати висновок на користь усиновлення.

24. 19 вересня 2012 року виконавчий комітет Чернівецької міської ради, який здійснював функції, пов'язані з опікою над дітьми, видав висновок на користь запитуваного усиновлення. За даними комітету, С.С.В. і С.О.В. були фізично придатними і мали достатньо коштів та засобів для забезпечення проживання та догляду за К.О.С. Вони

встановили зв'язок і добрі стосунки з дитиною і, як стверджує психолог закладу для дітей-сиріт, дитина хотіла проживати у їхній сім'ї, хоча він не міг дати письмової згоди, оскільки "він не розумів, що таке усиновлення з огляду на свій вік". Також було зазначено, що: дитина мала зведену сестру і тітку, які проживали в м. Магадан; у серпні та вересні 2012 року заявниця та державні органи м. Магадан, відповідно, поінформували службу у справах дітей м. Чернівці про її бажання стати опікуном дитини; заявницю було поінформовано у відповідь, що вона може подати заяву на призначення опікунства до районного суду; і що така заява не була подана. Нарешті, у висновку зазначається, що загалом усиновлення було "найкращою формою влаштування [дитини]" і що в цьому випадку усиновлення буде доречним і в інтересах дитини.

25. 24 вересня 2012 року С.С.В. і С.О.В. подали до Першотравневого суду заяву про усиновлення К.О.С.

26. 2 жовтня 2012 року Першотравневий суд, розглянувши справу на закритому засіданні за участю С.С.В. і С.О.В. та представників служби у справах дітей і закладу для дітей-сиріт, постановив рішення про задоволення заяви про усиновлення. Суд також постановив змінити прізвище К.О.С. на прізвище батьків-усиновителів, а також зареєструвати С.С.В. і С.О.В. відповідно як його батька та мати замість його біологічних батьків.

27. Суд здебільшого ґрунтував своє рішення на інформації, що містилась у висновку виконавчого комітету Чернівецької міської ради. Суд постановив, що запитуване усиновлення було в інтересах дитини бути вихованою у "стабільних життєвих умовах і в [атмосфері] гармонії".

28. Заявниця була поінформована про рішення від 2 жовтня 2012 року із затримкою, хоча вона не конкретизувала тривалість цієї затримки.

29. 1 лютого 2013 року заявниця подала до апеляційного суду Чернівецької області апеляційну скаргу на це рішення, стверджуючи, що воно порушило її право стати опікуном її близького родича та її право надавати аргументи проти усиновлення. Зокрема, заявниця стверджувала, що: (i) Першотравневий суд не врахував той факт, що К.О.С. мав близьких родичів, його зведену сестру і тітку, які не були поінформовані про провадження та не брали в них участь; (ii) Першотравневий суд не перевіряв громадянство К.О.С.; (iii) К.О.С. був громадянином Російської Федерації, оскільки його біологічна мати була громадянкою Росії Федерації на той момент, коли він народився у 2007 році; (iv) процедуру, передбачену відповідними міжнародними договорами України стосовно усиновлення іноземних громадян, не було дотримано; і (v) Першотравневий суд проігнорував той факт, що

вона повідомила українську службу у справах дітей про своє бажання стати опікуном К.О.С., і той факт, що вона готувала для цього необхідні документи.

30. 18 березня 2013 року К.Л.С. направила до апеляційного суду лист, в якому зазначалось, що вона та решта її сім'ї (зокрема, її дідусь та бабуся, а також заявниця) мали тісний зв'язок з К.О.С. і що він хоче жити з ними.

31. 4 квітня 2013 року апеляційний суд відмовив у розгляді апеляційної скарги заявниці на підставі того, що рішення не стосувалось її права або інтересу стати опікуном дитини або будь-яких зобов'язань у цьому зв'язку, які в принципі можуть бути предметом окремої позовної вимоги.

32. Заявниця подала касаційну скаргу здебільшого стверджуючи, що апеляційний суд не розглянув її аргументи і що її було позбавлено доступу до суду всупереч нормам процесуального законодавства.

33. 10 липня 2013 року Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ відхилив касаційну скаргу заявниці на підставі того, що не було доведено, що оскаржувана ухвала апеляційного суду була незаконною.

#### **D. Подальший розвиток подій**

34. Відповідно до зауважень заявниці від 29 березня 2016 року у невизначену дату К.Т.О. виїхала з України до Росії і наразі вона мешкає разом з її батьками (бабуся та дідусь К.О.С.) у м. Лудиново.

35. У грудні 2015 року Уряд надав копію протоколу бесіди з К.О.С., яка була проведена 19 лютого 2013 року органами опіки в населеному пункті, де він проживав разом із С.С.В. і С.О.В. Відповідно до цього протоколу дитина, зокрема, висловила бажання продовжувати проживати в сім'ї усиновлювачів, які були присутні під час бесіди, і сказала, що у нього немає ані тітки, ані дядька. Заявниця стверджувала, що ця інформація не може бути взята до уваги, оскільки вона не була підтверджена в її присутності та суперечила іншим матеріалам справи.

## **II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО**

#### **A. Опіка та піклування**

36. У відповідних частинах стаття 167 Сімейного кодексу від 2002 року передбачає, що у випадку, коли одного з батьків позбавлено батьківських прав і дитина не може бути передана другому з батьків, переважне право перед іншими особами на передання їм дитини

мають, за їхньою заявою, баба та дід, повнолітні брати та сестри, інші родичі дитини. Якщо це неможливо, вона передається на опікування органу опіки та піклування.

Відповідно до статей 16 та 24 Закону України “Про міжнародне приватне право” від 23 червня 2005 року, якщо відповідна дитина є громадянином України або громадянином України та іншої (інших) держави (держав) та проживає в Україні, встановлення і скасування опіки та піклування, що стосується іноземного елемента (наприклад, де сторона правовідносин є громадянином іноземної держави), регулюється правом України.

37. Відповідно до статті 243 Сімейного кодексу опіка встановлюється над дитиною, яка не досягла чотирнадцяти років, а піклування - над дитиною у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років. Стаття 60 Цивільного кодексу від 2003 року передбачає окремий випадок, коли опіка чи піклування встановлюється судом, а саме коли батьки позбавляються своїх батьківських прав; в інших випадках опіка чи піклування встановлюється органами опіки та піклування. Згідно статті 63 Цивільного кодексу особа може бути призначена опікуном або піклувальником лише за її письмовою заявою. Опікун або піклувальник призначаються переважно з осіб, які перебувають у сімейних, родинних відносинах з підопічним, з урахуванням особистих стосунків між ними, можливості особи виконувати обов'язки опікуна чи піклувальника. При призначенні опікуна чи піклувальника враховується бажання дитини.

38. Згідно статті 247 Сімейного кодексу та статті 62 Цивільного кодексу дитина, над якою встановлено опіку, має проживати з опікуном за місцем проживання опікуна або місцем проживання дитини. Опікун самостійно визначає способи виховання дитини (стаття 249 Сімейного кодексу). Згода опікуна необхідна, зокрема, на усиновлення дитини, окрім випадків, коли таку згоду надають органи опіки та піклування або якщо суд встановить, що усиновлення дитини відповідає її інтересам (стаття 221 Сімейного кодексу).

39. Відповідно до Правил про опіку та піклування, затверджених Кабінетом Міністрів України 26 травня 1999 року (№ 34/166/131/88), та Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затвердженого постановою Кабінетом Міністрів України від 24 вересня 2008 року (№ 866), особи, які бажають стати опікуном або піклувальником, повинні подати ряд конкретних документів, що підтверджують їх фінансове становище, стан здоров'я, умови проживання, здатність бути опікуном або



піклувальником тощо. Більшість цих документів мають бути видані державними органами. Жодних строків подання таких документів особами, які бажають стати опікунами або піклувальниками, не передбачено.

## **В. Усиновлення**

40. Згідно статті 207 Сімейного кодексу усиновлення дитини провадиться у її найвищих інтересах для забезпечення стабільних та гармонійних умов її життя. Наслідком усиновлення є те, що усиновлена дитина отримує юридичний статус дитини усиновителів. Відповідно, правовий зв'язок дитини з його колишніми родичами і відповідні особисті та майнові права і обов'язки, що впливають з цього зв'язку, припиняються (стаття 232 Сімейного кодексу).

41. Дитина має бути проінформована про правові наслідки усиновлення; її згода на усиновлення не потрібна, якщо вона не усвідомлює “що таке усиновлення” (стаття 218 Сімейного кодексу).

42. Право на звернення до суду з позовом про скасування усиновлення чи визнання його недійсним мають батьки, усиновлювач, опікун, піклувальник, орган опіки та піклування, прокурор, а також усиновлена дитина, яка досягла чотирнадцяти років (стаття 240 Сімейного кодексу). Цей перелік є вичерпним.

## **С. Громадянство**

43. Частина четверта статті 7 Закону України “Про громадянство України” від 18 січня 2001 року передбачає, що дитина, яка народилася на території України від іноземців, які на законних підставах проживають на території України, і не набула громадянства жодного з батьків, є громадянином України. Відповідно до частини третьої статті 12 дитина, яка є іноземцем або особою без громадянства і постійно проживає в дитячому закладі в Україні у зв'язку з тим, що її батьків було позбавлено батьківських прав, стає громадянином України з моменту влаштування в такий заклад.

## **III. ВІДПОВІДНІ МІЖНАРОДНІ ДОГОВОРИ**

### **А. Конвенція ООН про права дитини від 1989 року**

44. Відповідні положення Конвенції ООН про права дитини від 1989 року, яка набрала чинності для України 27 вересня 1991 року, передбачають:

### **Стаття 3**

“1. В усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини.

2. Держави-учасниці зобов'язуються забезпечити дитині такий захист і піклування, які необхідні для її благополуччя, беручи до уваги права й обов'язки її батьків, опікунів чи інших осіб, які відповідають за неї за законом, і з цією метою вживають всіх відповідних законодавчих і адміністративних заходів.
- ...”

### **Стаття 5**

“Держави-учасниці поважають відповідальність, права і обов'язки батьків і у відповідних випадках членів розширеної сім'ї чи общини, як це передбачено місцевим звичаєм, опікунів чи інших осіб, що за законом відповідають за дитину, належним чином управляти і керувати дитиною щодо здійснення визнаних цією Конвенцією прав і робити це згідно зі здібностями дитини, що розвиваються.”

### **Стаття 20**

“1. Дитина, яка тимчасово або постійно позбавлена сімейного оточення або яка в її власних якнайкращих інтересах не може залишатися в такому оточенні, має право на особливий захист і допомогу, що надаються державою.

2. Держави-учасниці відповідно до своїх національних законів забезпечують зміну догляду за дитиною.

3. Такий догляд може включати, зокрема, передачу на виховання, "кафала" за ісламським правом, усиновлення або, за необхідності, направлення до відповідних установ по догляду за дітьми. Під час розгляду варіантів зміни необхідно належним чином враховувати бажаність наступництва виховання дитини, її етнічне походження, релігійну і культурну належність і рідну мову.”

### **Стаття 21**

“Держави-учасниці, які визнають і/чи дозволяють існування системи усиновлення, забезпечують, щоб найкращі інтереси дитини враховувалися в першочерговому порядку, і вони:

(а) забезпечують, щоб усиновлення дитини дозволяли лише компетентні власті, які визначають згідно з застосовуваними законом і процедурами та на підставі всієї інформації, що має відношення до справи і достовірна, що усиновлення допустимо з огляду на статус дитини щодо батьків, родичів і законних опікунів і що, якщо потрібно, зацікавлені особи дали свою усвідомлену згоду на усиновлення на підставі такої консультації, яка може бути необхідною;

...”

## **В. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 1993 року**

45. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 1993 року є багатостороннім договором, укладеним між державами-учасниками Співдружності Незалежних Держав (підписаний в м. Мінськ 22 січня 1993 року та змінений 28 березня 1997 року), який набув чинності щодо Російської Федерації 10 грудня 1994 року та стосовно України 14 квітня 1995 року. Вона регулює широке коло юридичних питань в контексті співробітництва між Договірними державами в сфері цивільного, сімейного та кримінального права. Вона також передбачає положення щодо опіки та піклування, які у відповідних статтях передбачають таке:

### **Стаття 33**

#### **Опіка і піклування**

“1. Встановлення або скасування опіки і піклування провадиться за законодавством Договірної Сторони, громадянином якої є особа, у відношенні якого встановлюється або скасовується опіка або піклування.

2. Правовідносини між опікуном або піклувальником і особою, що знаходиться під опікою або піклуванням, регулюються законодавством Договірної Сторони, установа якої призначила опікуна або піклувальника.

3. Обов'язок прийняти опікунство або піклування встановлюється законодавством Договірної Сторони, громадянином якої є особа, призначувана опікуном або піклувальником.

4. Опікуном або піклувальником особи, що є громадянином однієї Договірної Сторони, може бути призначений громадянин іншої Договірної Сторони, якщо він проживає на території Сторони, де буде здійснюватися опіка або піклування.”

### **Стаття 34**

#### **Компетентність установ Договірних Сторін у питаннях опіки і піклування**

“По справах про встановлення або скасування опіки і піклування компетентні установи Договірної Сторони, громадянином якої є особа, у відношенні якого встановлюється або скасовується опіка або піклування, якщо інше не встановлено цією Конвенцією...”

## **Стаття 35**

### **Порядок вживання заходів по опіці і піклуванню**

“1. У разі потреби вживання заходів по опіці або піклуванню в інтересах громадянина однієї Договірної Сторони, постійне місце проживання, місцеперебування ... на території іншої Договірної Сторони, установа цієї Договірної Сторони невідкладно повідомляє установу, компетентну у відповідності зі статтею 34 [цієї Конвенції]...”

## **Стаття 37**

### **Усиновлення**

“1. Усиновлення або його скасування визначається за законодавством Договірної Сторони, громадянином якої є усиновитель...”

2. Якщо дитина є громадянином іншої Договірної Сторони, при усиновленні або його скасуванні необхідно одержати згоду законного представника і компетентного державного органу, а також згоду дитини, якщо це потрібно за законодавством Договірної Сторони, громадянином якої він є.

...”

## **ЩОДО ПРАВА**

### **I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 8 КОНВЕНЦІЇ**

46. Заявниця стверджувала, що усиновлення К.О.С. мало негативний вплив на її сімейне життя та цілком унеможливило реалізацію її спроби стати його опікуном. Як стверджувалось, це втручання у її право на повагу до сімейного життя було незаконним, непропорційним та свавільним. Заявниця також стверджувала, що усиновлення не було в найкращих інтересах дитини, оскільки зв'язки з нею, його сестрою та його дідусям і бабусею були зруйновані. Вона посилалась на статтю 8 Конвенції, яка у відповідній частині передбачає наступне:

“1. Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя ...

2. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

## **А. Прийнятність**

47. Суд зазначає, що ця частина справи не є явно необгрунтованою в розумінні п. 3 (а) статті 35 Конвенції. Він далі зазначає, що вона не є неприйнятною з будь-яких інших підстав. Таким чином, вона має бути визнана прийнятною.

## **В. Суть**

### *1. Зауваження сторін*

#### **(а) Уряд**

48. Уряд стверджував, що між заявницею і її племінником не було встановлено жодних відносин в аспекті «сімейного життя» в сенсі статті 8 Конвенції.

49. Зокрема, посилаючись на справу «*I. та U. проти Норвегії*» (№. 75531/01, 21 жовтня 2004), Уряд стверджував, що її лише біологічна спорідненість з племінником за відсутності будь-яких юридичних або фактичних елементів, які б вказували на існування тісних особистих стосунків не була достатньою для застосування захисту статті 8 Конвенції в аспекті гарантій «сімейного життя». В той же час твердження заявниці про те, що вона та її сім'я неодноразово відвідували її племінника, не було підтверджено достатніми доказами. У будь-якому разі деталі візитів, які надала заявниця, свідчать, що вона та члени її сім'ї відвідували племінника лише один раз, кожний з них в різні дати. При цьому, заявниця бачила свого племінника під час її візиту у 2010 році (див. пп. 12 і 16 вище).

50. Крім того, під час бесіди з представниками українських органів опіки у лютому 2013 року дитина зазначила, що у нього немає зв'язків ані з заявницею, ані з її сім'єю, яка проживала в м. Магадані, та висловив бажання залишитись з батьками усиновлювачами (див. п. 35 вище).

51. Уряд далі стверджував, що обставини цієї справи не охоплювались концепцією «приватного життя» в сенсі статті 8 Конвенції, оскільки не було належних зв'язків між заявницею і її племінником. По-перше, заявниця та її племінник не були близькими біологічними родичами (такими як мати і син). По-друге, вона зустрічалась з племінником лише одного разу (див. п. 12 вище).

52. Посилаючись на вказані вище аргументи, Уряд стверджував, що обставини цієї справи не стосуються прав і інтересів заявниці, які захищаються статтею 8 Конвенції.

53. Уряд також стверджував, що відповідно до свідоцтва про народження, виданого на підставі звернення біологічної матері, К.О.С. був громадянином України. Більше того, відповідно до законодавства України дитина, батьків якої позбавили батьківських прав, набуває громадянство України з моменту поміщення її або його до дитячого закладу. У випадку з К.О.С., він був поміщений до дитячого закладу в 2008 році, і, відповідно, став громадянином України з того часу (див. пп. 11 і 43 вище).

54. Уряд також стверджував, що до 19 вересня 2012 року заявниця не надала жодних письмових повідомлень щодо її наміру стати опікуном племінника, вона лише зробила декілька телефонних дзвінків до органів опіки і піклування України. Як вбачається із листа органів опіки і піклування м. Чернівців від 17 вересня 2012 року та висновку комітету органів виконавчої влади м. Чернівців від 19 вересня 2012 року, це було належним чином взято до уваги (див. пп. 19 і 24 вище). Таким чином, органи влади України продовжили діяти відповідно до національних правил, надаючи пріоритет усиновленню як формі догляду, який має бути забезпечено сиротам та дітям, чиїх батьків позбавили батьківських прав.

#### **(b) Заявниця**

55. Заявниця стверджувала, що українські адміністративні органи влади та суди не розглянули загальну сімейну ситуацію її племінника та не взяли до уваги всі інтереси. Заявниця зазначала, що ані вона, ані зведена сестра К.О.С., ані його бабуся і дідусь не були залучені в процес прийняття рішення, її аргументи та скарги були повністю проігноровані; К.О.С. не був запрошений висловити його думку щодо можливого усиновлення; а також суд апеляційної інстанції відмовився переглянути законність усиновлення за її скаргою. Органи влади України також проігнорували той факт, що К.О.С. був громадянином Російської Федерації, і, відповідно, не дотримались процедури, передбаченої в національному законодавстві та відповідних міжнародних угодах.

56. Заявниця також стверджувала, що органи влади України не встановили справедливий баланс між її інтересами та інтересами пари, які мали бажання всиновити К.О.С. Зокрема, вона вказувала на те, що С.С.В. та С.О.В. вперше зустрілись з К.О.С. 30 серпня 2012 року і, відповідно, не могли встановити з ним тісних сімейних зв'язків до часу, коли було дозволено усиновлення, до 2 жовтня 2012 року. На відміну від них заявниця була його родичкою та встановила з ним сімейні зв'язки. В результаті усиновлення ці зв'язки було розірвано.

**(с) Уряд Російської Федерації**

57. Посилаючись на справи «*Anayo проти Німеччини*», (№. 20578/07, 21 грудня 2010) та «*N.Ts. та Others проти Грузії*» (№ 71776/12, 2 лютого 2016), Уряд Російської Федерації стверджував, що станом на жовтень 2012 року заявниця встановила з К.О.С. сімейні відносини, оскільки вона була тіткою дитини, виховувала його зведену сестру і піклувалась про його здоров'я та благополуччя. Як видно з висновку органу опіки та піклування м. Магадан від 10 жовтня 2012 року вона мала «справжній інтерес» щодо долі дитини і мала намір виховувати його в своїй сім'ї, яка включала його старшу сестру та бабусю з дідусем (див. п. 20 вище).

58. Уряд Російської Федерації стверджував, що відмова органів влади України розглянути інтерес заявниці та намір стати опікуном К.О.С., що в результаті призвела до зникнення контакту між нею та дитиною, становила втручання в право заявниці на повагу до приватного і сімейного життя.

59. Відповідно до тверджень Уряду Російської Федерації втручання – невиконання органами влади України своїх позитивних зобов'язань за статтею 8 Конвенції – не було згідно із законом та було свавільним. Зокрема, органи влади України проігнорували факт належності К.О.С. до громадянства Російської Федерації і в результаті його усиновлення здійснювалось з порушенням процедури, передбаченої відповідними міжнародними угодами, та національних юридичних інструментів Російської Федерації та України. Зокрема, не було повідомлено консула Росії у м. Львів про рішення від 14 серпня 2012 року (див. п. 15 вище) і в результаті органи влади Росії не мали можливості прийняти рішення про опікунство над дитиною, хоча вони є повноважними вирішувати у таких справах згідно з відповідним законодавством Російської Федерації, як це передбачено в статтях 33 та 34 Мінської Конвенції (п. 45 вище).

60. Уряд Російської Федерації також вказував, що рішення від 2 жовтня 2012 року було постановлено з порушенням статті 167 Сімейного кодексу України (див. п. 36 вище), без врахування думки родичів дитини, включаючи заявницю та його зведену сестру, що призвело до розірвання його біологічного зв'язку з ними та його наявних сімейних контактів. По суті не було адекватного розгляду найкращих інтересів дитини і суди України не надали належних аргументів для доведення того, що в найкращих інтересах дитини було усиновлення парою, яка не мала усталених сімейних та особистих зв'язків з нею і бачила її тільки один раз, а не віддання дитини під опіку родичам, з якими у дитини був емоційний контакт. Таким чином, оскаржуване втручання не було необхідним в сенсі статті 8 Конвенції.

## 2. Оцінка Суду

### (а) Загальні принципи

61. Відповідно до усталеної практики Суду існування або не існування «сімейного життя» для цілей статті 8 в принципі є питанням факту в залежності від реально існуючих на практиці тісних особистих зв'язків (див, серед інших *«К. та Т. проти Фінляндії»* [ВП], № 25702/94, п. 150, ЄСПЛ 2001-VII). Тісні взаємовідносини, які не досягають рівня «сімейного життя», як правило потрапляють в сферу «приватного життя» (див. *«Znamenskaya проти Росії»*, № 77785/01, п. 27, 2 червня 2005, з подальшими посиланнями).

62. У будь-якому випадку головною ціллю статті 8 є захист фізичної особи від свавільних дій органів влади. До цього ж існують позитивні зобов'язання, які властиві дієвій «повазі» до сімейного та/або приватного життя. Якщо межі між позитивними та негативними зобов'язаннями держави за статтею 8 не можна визначити з достатньою точністю, то застосовні принципи, тим не менш, є подібними. В обох контекстах слід дотримуватись справедливого балансу, який потрібно встановити між конкуруючими інтересами особи та суспільства в цілому, при цьому цілі, передбачені пунктом 2 статті 8, мають відповідне значення. В обох контекстах держава користується певною свободою розсуду (див. серед інших, *«А, В та С проти Ірландії»* [ВП], № 25579/05, п. 247, ЄСПЛ 2010, та *«Hämäläinen проти Фінляндії»* [ВП], № 37359/09, пп. 62-63 та 65-67, ЄСПЛ 2014).

63. Хоча стаття 8 не містить чітких процедурних вимог, заявник має бути залучений до процесу прийняття рішення взятого в цілому в тій мірі, яка є достатньою для забезпечення йому або їй необхідного захисту інтересів, які захищаються цією статтею (див. *«Fernández Martínez проти Іспанії»* [ВП], № 56030/07, п. 147, ЄСПЛ 2014 (витяги); *«Elsholz проти Німеччини»* [ВП], № 25735/94, п. 52, ЄСПЛ 2000-VIII; *«Z.J. проти Литви»*, № 60092/12, п. 100, 29 квітня 2014; та *«W. проти Сполученого Королівства»*, 8 липня 1987, п. 64, Серія А № 121).

### (b) Застосування цих принципів до цієї справи

64. Суд вважає, що в контексті скарги заявниці за статтею 8 необхідно надати відповідь на три головні правові питання :

і) чи стосується справа права або інтересу, які захищаються статтею 8 і, зокрема, чи стосується вона «сімейного життя» або «приватного життя» заявниці;

(ii) чи мало місце втручання у право заявниці на повагу до «сімейного життя» або «приватного життя», та



(iii) чи становить стверджувана відсутність розгляду національними органами влади та судами України наміру заявниці стати опікуном її племінника та/або незалучення заявниці у процес прийняття рішення щодо усиновлення її племінника порушення статті 8 Конвенції.

65. Щодо першого питання Суд зазначає, що аргумент заявниці про те, що вона встановила сімейні відносини або зв'язки з її племінником не підтверджені належними доказами або переконливими аргументами. Дитина не жила з заявницею і вона посилалась тільки на один візит до нього за п'ять років між 2007 та 2012 роками (див. п. 12 вище у порівнянні та на противагу, наприклад, «*Moretti and Benedetti проти Італії*», № 16318/07, пп. 49-50, 27 квітня 2010, та «*Harroudj проти Франції*», № 43631/09, п. 46, 4 жовтня 2012; див. також «*Boyle проти Сполученого Королівства*», № 16580/90, Звіт Комісії від 9 лютого 1993, пп. 41-47, та «*Zampieri проти Італії*» (ухв.), № 58194/00, 3 червня 2004, де систематичні контакти між заявниками і їх кровно спорідненими дітьми та факт спільного проведення багаточисленних вихідних та (у справі *Zampieri*) частини шкільних канікул були взяті до уваги Комісією і Судом, відповідно, для висновку щодо наявності між ними сімейних зв'язків). Таким чином, відносини або зв'язок заявниці з її племінником не є такими, що належать до концепції «сімейного життя». Більше того, стосовно її можливого наміру створити «сімейне життя» з її племінником шляхом набуття повноважень його опікуна, Суд повторює, що стаття 8 не гарантує право на створення сім'ї.

66. Однак, інтерес заявниці у підтриманні та розвитку її відносин або зв'язку з її племінником обгрунтовано підпадає під обсяг «приватного життя», концепція якого ширша та охоплює, *inter alia*, право встановлювати та розвивати відносини з іншими фізичними особами (див. «*E.B. проти Франції*» [ВП], № 43546/02, п. 43, 22 січня 2008; «*Paradiso та Campanelli проти Італії*» [ВП], № 25358/12, пп. 161-65, ЄСПЛ 2017 (витяги); та «*A.H. та інші проти Росії*», №№ 6033/13 та 15 інших, п. 383, 17 січня 2017).

Інтерес, який розглядається, мав фактичні та правові підстави з огляду на наступні міркування:

(i) дитина була родичем заявниці;

(ii) вона мала з ним контакт, хоча й не постійного або систематичного характеру (див. п. 12 вище);

(iii) намір заявниці стати опікуном племінника був щирим - вона хотіла піклуватись про нього з моменту, коли вона дізналась, що його матір не могла цього забезпечити. Вона проінформувала органи влади про її намір стати його опікуном та почала оформлення документів з метою подання офіційної заяви. Факт того, що вона до цього вже була опікуном зведеної сестри дитини також має значення (див. пп. 9, 16, 17, 18 та 20 вище); та

(iv) у випадку виникнення питання щодо догляду за дитиною в зв'язку з неможливістю батьків здійснювати їх обов'язки стосовно їх дітей національне законодавство надавало пріоритет родичам (див. пп. 36-37 вище). Ні національні органи влади, ні Уряд не стверджували, що ці положення були не застосовними у справі заявниці. Також органи влади та Уряд не стверджували, що за обставин справи заявниця в принципі не могла бути призначена опікуном її племінника, враховуючи відповідні положення Мінської Конвенції (див. п. 45 вище).

67. З урахуванням вищевказаних міркувань в цілому, Суд вважає, що ця справа стосується «приватного життя» заявниці, а не її «сімейного життя» в сенсі п. 1 статті 8 Конвенції.

68. Повертаючись до другого питання, Суд зазначає, що усиновлення племінника заявниці становить втручання в її право на повагу до приватного життя. Воно мало наслідком (i) розірвання зв'язку між заявницею та її племінником, та (ii) припинення її намагань стати опікуном племінника (див. пп. 40 і 42 вище).

69. Щодо питання, чи відповідало втручання у цій справі вимогам статті 8, Суд вважає, що справа виявляє процедурну дисфункцію або помилку органів влади та судів України. Так, при прийнятті рішення про усиновлення органи влади і суди визнали наявність наміру заявниці стати опікуном її племінника, але не надали жодного значимого розгляду цьому питанню. Суди не роз'яснили, чому усиновлення К.О.С. краще відповідає його інтересам, ніж встановлення опікунства його тіткою, що вона й намагалась досягти, в той час, коли це було обгрунтовано відповідним для оцінки, що становить найкращі інтереси дитини – головного питання у оскаржуваному провадженні (див. 26, 27, 40 та 44 вище). Навіть припускаючи, що небажання органів влади та судів розглядати це питання могло б бути пояснено тим, що заявниця не подала офіційну заяву про опікунство до часу прийняття оскаржуваних рішень та враховуючи, що вона мала діяти сумлінно у відповідності до порад, які були їй надані органами опіки і піклування, Суд зазначає, що її аргумент щодо обмеженого часу був повністю проігнорований (див. пп. 16-19, 21, 24-27 та 39 вище).

70. Вищевикладені міркування достатні для Суду, щоб дійти висновку, що втручання у право заявниці на повагу до приватного життя не було у відповідності з процесуальними вимогами, які імпліцитно передбачаються статтею 8 Конвенції, і що, відповідно, мало місце порушення цього положення. Ці міркування також усуває необхідність розглядати інші аргументи, надані сторонами в контексті цієї частини справи.

## II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 1 СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ

71. Заявниця скаржилась на відсутність доступу до суду щодо її апеляційної скарги на рішення від 2 жовтня 2012 року. Зокрема, вона стверджувала, що рішення про відхилення її апеляційної скарги було свавільним та прийнятим з порушенням національного закону. Вона посилалась на п. 1 статті 6 Конвенції, який у відповідній частині передбачає наступне:

«Кожен має право на справедливий ... розгляд його справи ... судом, ..., який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру ...».

72. Уряд заперечив проти скарги заявниці.

73. Уряд Російської Федерації стверджував, що мало місце порушення п. 1 статті 6 Конвенції.

74. Суд зазначає, що ця скарга пов'язана з тими, що були розглянуті вище за статтею 8 Конвенції, і вона має бути визнана прийнятною.

75. Враховуючи висновки щодо статті 8 (див. пп. 69-70 вище), Суд вважає, що необхідність розглядати окремо питання, чи мало місце порушення п. 1 статті 6 Конвенції у цій справі, відсутня (див, *mutatis mutandis*, *Vujica проти Хорватії*, № 56163/12, пп. 108-09, 8 жовтня 2015).

## III. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

76. Стаття 41 Конвенції передбачає:

“ Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію.”

### A. Шкода

77. Заявниця вимагала 10 000 євро (EUR) як відшкодування моральної шкоди.

78. Уряд не погодився з цією вимогою, стверджуючи, що вимога необґрунтована і надмірна.

79. Суд вважає, що визнання порушення становить належну сатисфакцію будь-якої моральної шкоди, яку могла зазнати заявниця у цій справі.

## **В. Витрати**

80. Заявниця також вимагала різні суми в якості компенсації витрат, які вона понесла під час національних проваджень та провадження в Суді. Вимоги включали 1 962 російських рублів (RUB – 45 EUR у відповідний час) за витрати на проїзд у жовтні 2012 року (див. п. 21 вище), 3 360 грн. (UAH – 105 EUR у відповідний час) за витрати на переклад позиції, поданої до Суду після комунікації справи, 5 000 російських рублів (60 EUR у відповідний час) за нотаріальне посвідчення доручення для представництва її інтересів в національних судах та Суді у січні 2016 року та 151, 60 грн. (5 EUR у відповідний час) за поштові витрати та витрати на друк.

81. Уряд не погодився з вимогами. Він стверджував, що вимоги заявниці щодо юридичного представництва та витрати на проїзд не стосуються цієї справи. В той же час витрати на переклад не були належним чином деталізовані, а саме не було зазначено цін. Таким чином, ці вимоги мали бути відхилені в цілому. Щодо поштових витрат і витрат на копіювання, Уряд залишив це питання на розсуд Суду.

82. Відповідно до практики Суду, заявник має право на компенсацію витрат лише у разі якщо буде продемонстровано, що витрати фактично понесені і були необхідними, а також що вони обґрунтовані щодо суми. У цій справі, враховуючи документи, які надані Суду, та вказані вище критерії, Суд вважає обґрунтованим присудити 215 євро компенсації витрат загалом.

## **С. Пеня**

83. Суд вважає за належне призначити пеню на підставі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, до якої має бути додано три відсоткові пункти.

## **ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО**

1. *Огоошує* скаргу прийнятною;
2. *Постановляє*, що мало місце порушення статті 8 Конвенції;
3. *Постановляє*, що відсутня необхідність окремо розглядати скаргу за п. 1 статті 6 Конвенції;

4. *Постановляє*, що визнання порушення як таке становить достатню сатисфакцію будь-якої моральної шкоди, яку зазнала заявниця;
5. *Постановляє*
- (а) упродовж трьох місяців з дати, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до [пункту 2](#) статті 44 Конвенції, держава-відповідач має сплатити заявниці 215 (двісті п'ятнадцять) євро компенсації витрат та додаткову суму будь-яких податків, що можуть нараховуватися; ця сума має бути конвертована у російські рублі за курсом на день здійснення платежу
  - (б) із закінченням зазначеного тримісячного строку до остаточного розрахунку на зазначену вище суму нараховуватиметься простий відсоток (simple interest) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, що діятиме в цей період, до якої має бути додано три відсоткові пункти.

Вчинено англійською мовою та повідомлено письмово 17 квітня 2018 року відповідно до пунктів 2 і 3 правила 77 [Регламенту Суду](#).

**Секретар**

**Маріалена Тсірлі**

**Голова**

**Вінсент А. Де Гаetano**

Відповідно до пункту 2 статті 45 Конвенції та пункту 2 правила 74 Регламенту Суду до цього рішення додається :

- (а) окрема думка судді Юдківської
- (б) окрема думка судді Де Гаetano

В.Д.Г.  
М.Т.

## ОКРЕМА ДУМКА СУДДІ ГАЕТАНО

Я голосував з більшістю за процесуальне порушення статті 8 у цій справі. Хочеться, однак, підкреслити дуже вузькі підстави, на яких ґрунтується це рішення, і його невідповідність результатам кінцевого поміщення дитини.

Немає сумнівів у тому, що заявниця, як тітка К.О.С., мала право на належний розгляд своїх міркувань та пропозиції щодо призначення її опікуном хлопчика судом, який в результаті ухвалив рішення про усиновлення хлопчика третіми особами, а не їх відкидання, як ніби вони були абсолютно необґрунтовані. У цьому відношенні її право на "приватне життя" було порушено (див. пункти 66 і 67). Щоправда, не викликає сумніву, що у цій справі усиновлення було в найкращих інтересах дитини. У конкретних обставинах справи немислимо, щоб національні суди мали змогу або мали б зробити будь-який інший висновок, навіть якщо б вони повною мірою розглянули міркування заявниці та надали їй час для подання належного офіційного запиту на опікунство.

Іншими словами, має місце процесуальний недолік, який, тим не менш, призвів до правильного вирішення справи стосовно дитини.

## ОКРЕМА ДУМКА СУДДІ ЮДКІВСЬКОЇ

Я голосувала з більшістю за порушення статті 8 у цій справі, хоча я вважаю, що суди діяли не тільки в найкращих інтересах відповідної дитини, але й відповідно до чинного законодавства. Достатньо вражає те, що вони абсолютно промовчали, щоб не сказати проігнорували, щодо цих двох важливих моментів у своїх рішеннях.

Відсутність обґрунтування у рішеннях є явним порушенням принципів процесуальної справедливості, встановлених у практиці цього Суду. Суд, який є "сторожовим псом процесуальної справедливості у справах, пов'язаних з правами людини, на національному рівні", не міг не встановити порушення: "відсутність процесуальної справедливості, незалежно від того, чи провадиться ... судами, чи адміністративними державними органами, завдає шкоду само по собі"<sup>1</sup>.

### 1. Найкращі інтереси дитини

Заявниця, як тітка К.О.С. – є безсумнівно найближчою родичкою, здатною піклуватись про дитину, і яка явно мала на це право. Проте важливо зазначити, що вона на жодній стадії не пропонувала усиновити дитину. Якби заявниця це зробила, враховуючи те, що вона також виховувала сестру К.О.С., ситуація виглядала б зовсім по іншому.

Незалежно від будь-яких вагомих причин, які вона могла мати для пропонування опіки замість усиновлення, важливо зазначити, що усиновлення, як правило, є пріоритетним способом догляду за покинутою дитиною - тільки статус усиновленої дитини дозволяє сироті більше не вважатись сиротою і отримати повні права нарівні з біологічним нащадком.

Конвенція ООН про права дитини навмисно залишала поняття "найкращих інтересів дитини" невизначеним, оскільки його інтерпретація може залежати від контексту та обставин<sup>2</sup>. Проте залишається безперечним те, що серед усіх можливих заходів захисту дитини, позбавленої батьківського піклування, найбільш бажаним є

---

<sup>1</sup> Див. Сва Бремс та Лаурен Лаврисен, "Процесуальна справедливості у справах, пов'язаних з правами людини: Європейський суд з прав людини", кварталне періодичне видання щодо прав людини, 35 (2013), с.185.

<sup>2</sup> Найджел Кантвелл, "Найкращі інтереси дитини у міждержавному усиновленні", ЮНІСЕФ 2014, с.17.

усиновлення, тобто поміщення її під нове батьківське піклування, таким чином, надаючи всі переваги постійної сім'ї.

У той час, як постійне піклування у вигляді опіки заявниці, яка є членом великої сім'ї К.О.С., стало б відмінною можливістю для нього підтримувати контакти зі своєю рідною сім'єю, воно не забезпечило би йому основних переваг бути членом сім'ї. Враховуючи дуже обмежені відносини між заявницею та К.О.С. до усиновлення (див. пункт 12), усиновлення останнього сім'єю, яка буде виховувати його у спосіб, який би належним чином замінив фактичні біологічні зв'язки, повністю відповідало його найкращим інтересам.

## **2. Законодавче регулювання на момент подій**

Є невелика підозра, що К.О.С. був громадянином України незважаючи на те, що заявниця та Уряд Росії наполягали на тому, що він був громадянином Росії. К.О.С. народився в Україні від російської матері, яка законно проживала там, і відповідно до частини четвертої статті 7 Закону України “Про громадянство України” (див. пункт 43), оскільки він не набув громадянства своєї матері, автоматично став громадянином України. У будь-якому випадку, оскільки його мати була позбавлена батьківських прав, принаймні станом на липень 2012 року, його громадянство України не викликає сумнівів (там же, частина третя статті 12).

Як зазначено у пункті 36, відповідно до статей 16 та 24 Закону України “Про міжнародне приватне право” якщо відповідна дитина є громадянином України встановлення і скасування опіки та піклування, що стосується іноземного елемента, регулюється правом України.

Сімейний кодекс України, маючи достатнє регулювання щодо усиновлення іноземцями, не містить жодних положень щодо встановлення опіки іноземцем.

Водночас, стаття 33 Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 1993 року є більш детальною: безсумнівно заявниця, громадянка Росії, може бути призначена піклувальником або опікуном К.О.С., громадянина України, лише якщо вона проживає в Україні (див. пункт 45). Мета такого обмеження зрозуміла - гарантувати ефективність опіки та піклування. Відповідний орган опіки та піклування повинен контролювати умови, в яких дитина проживає та виховується; і видається, що буде дуже важко, а насправді неможливо, проводити такий нагляд за кордоном, періодично переглядаючи умови проживання дитини.

Оскільки заявниця не мала наміру переїхати до України (принаймні, такого наміру не вбачається з матеріалів справи, наданих Суду),



державні органи повинні були оцінити ці конкретні положення національного законодавства та міжнародних договорів та пояснити їх заявниці. Натомість вони дали їй досить оманливу раду, і суди не змогли прояснити фактичну та правову ситуацію заявниці, залишивши цей Суд з єдиною можливістю як встановити процесуальне порушення статті 8.

У цій справі очевидні великодушні наміри заявниці заслуговують на високу оцінку - вона хотіла виховати свою племінницю та племінника, яких покинули мати (її сестра) та забезпечити їм сімейний догляд. Якби поважні причини не мали державні органи для того, щоб не задовольнити її запит, таке ігнорування з їх сторони було неприйнятним. "Немає відповідь принизливішої, ніж мовчання", як сказав би Мішель де Монтень. Принизливе мовчання судових органів, що мають справу з приватними інтересами надзвичайної важливості, саме по собі є порушенням Конвенції.



